

ETAPY FORMACJI POCZĄTKOWEJ WEDŁUG NOWEGO *RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS* W KONTEKŚCIE FORMACJI W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE

Słowa kluczowe: wyższe seminarium duchowne, formacja początkowa, etapy formacji początkowej

Key words: major seminary, initial formation, stages of initial formation

Schlüsselwörter: Priesterseminarium, Grundausbildung, Ausbildungsphasen der Grundausbildung

Dnia 8 grudnia 2016 roku Kongregacja ds. Duchowieństwa opublikowała nowe opracowanie zasad formacji seminaryjnej pt.: „Dar powołania do kapłaństwa”¹. Kościoły lokalne winny opracować na podstawie powyższego dokumentu zasady formacji dla danych krajów lub regionów. Nowością w stosunku do poprzedniego *Ratio* jest wyraźne nazwanie i określenie etapów formacji seminaryjnej. Zadaniem niniejszego przedłożenia jest przedstawienie etapów formacji początkowej nowego *Ratio* w polskim kontekście społecznym i kościelnym. Dlatego też zanim przejdzie się do omówienia samych etapów, zasadne będzie wskazanie szerszego kontekstu, ukazując stan aktualny i wyzwania obecnego czasu, które warto uwzględnić w planowaniu formacji seminaryjnej.

STAN AKTUALNY

a) Spadek powołań i przyczyny takiego stanu rzeczy

O seminariach w Polsce słyzy się zasadniczo w mediach na początku roku akademickiego i to przede wszystkim w kontekście spadku liczby nowych powołań.

---

* Ks. Grzegorz Puchalski – kapłan diecezji elbląskiej, doktor teologii pastoralnej w zakresie katechetyki; wykładowca katechetyki, dydaktyki i pedagogiki w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Elbląskiej; dyrektor Centrum Nowej Ewangelizacji w Elblągu; należy do ogólnopolskiego zespołu ds. przygotowania nowych Zasad formacji kapłańskiej w Polsce.

¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, Rzym 8.12.2016. Dalej używam w przypisach skrótu *RFIS*, natomiast w tekście głównym posługuję się skrótem: „Ratio” lub „nowe Ratio”. Poprzednie *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* było wydane 19 marca 1985 roku. <http://www.clerus.va/content/dam/clerus/Ratio%20Fundamentalis/Dar%20powołania%20do%20kapłaństwa.pdf>.

Istotnie, gdyby porównać liczbę wszystkich alumnów seminariów diecezjalnych i zakonnych, to na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat widzimy ewidentny spadek liczby alumnów. Ta sytuacja ma z pewnością różnorodne przyczyny: niż demograficzny, przemiany kulturowe idące w kierunku konsumpcjonizmu i hedonizmu, utrzymujący się przez lata zły obraz Kościoła i księży w mediach i inne. Może to być także brak jasnego i radosnego świadectwa nie tylko poszczególnych księży, ale całego prezbiterium danej diecezji oraz brak doświadczenia wspólnoty Kościoła, która byłaby pociągająca dla tych, których Pan powołuje do kapłaństwa².

b) Ocena formacji seminaryjnej przez neoprezbiterów rocznika 2006

Mówiąc o aktualnym stanie polskich diecezjalnych seminariów duchownych warto odwołać się do badań przeprowadzonych przez ks. prof. dr. hab. Krzysztofa Pawlinę³. Są to badania przeprowadzone wśród diakonów seminariów diecezjalnych, wykonane na początku ich seminaryjnej drogi do kapłaństwa i powtórzone po 6 latach formacji. Pokazują one, że najmocniejszą stroną polskich seminariów jest formacja duchowa, następnie ludzka i intelektualna. Najsłabiej została oceniona formacja pastoralna. Przyszli kapłani czują się najlepiej przygotowani do posługi sakramentalnej, najsłabiej zaś do pracy w zespołach i ruchach religijnych oraz do głoszenia kazań. 64% diakonów chce oddać się pracy parafialnej, a tylko 2% diakonów chciałoby poświęcić się pracy katechetycznej. Badania wykazały niewielkie zaufanie do wychowawców seminaryjnych w sytuacjach kryzysowych (zdecydowanie mniejsze niż do ojców duchownych czy swoich kolegów). Wyniki badań pokazują dobrą wrażliwość młodych księży na dostrzeganie ludzkich potrzeb oraz gotowość do ofiarności, a jednocześnie ukazują braki w formacji eklezjalnej w polskich seminariach. Są to istotniejsze wnioski płynące z podsumowania przeprowadzonych badań. Wskazują one na kierunki działań formacyjnych, które należałoby podjąć⁴.

c) Charakterystyka nowego pokolenia alumnów

Bardzo szybkie zmiany kulturowe, jakie zachodzą w naszym społeczeństwie, zwłaszcza wśród ludzi młodych sprawiają nową jakość kandydatów zgłaszających się do seminarium⁵. Są oni dziećmi swego czasu. Trzeba najpierw powiedzieć, że są to ludzie odważni w swoim wyborze, który nie jest ceniony, a niejednokrotnie postonowany przez ich rówieśników. Wywodzą się zasadniczo ze służby liturgicznej ołtarza oraz grup duszpasterstwa młodzieży⁶. Są szczerzy, otwarci i chętni do działania bardziej niż do nauki. Przestrzeń wirtualna (Internet, komunikatory, portale społecznościowe) ma dla nich duże znaczenie i stanowi świat, w którym bardzo dobrze czują się i poruszają. Nauczyli się być w ciągłym kontakcie z innymi (telefonia komórkowa, tablety, smartfony), co utrudnia wejście w realne relacje, w święte mil-

² Por. K. Pawlina, *W trosce o formację powołań kapłańskich w parafii. Przyczynek do refleksji*, Homo Dei 78 (2009), nr 2, s. 12–17.

³ Tenże, *Formacja do kapłaństwa w polskich seminariach*. Warszawa, 2008.

⁴ Por. tamże.

⁵ Por. H. Świda-Ziemba, *Młodzi w nowym świecie*, Kraków 2005, s. 5–38.

⁶ K. Pawlina, *W trosce o formację powołań kapłańskich w parafii*, dz. cyt., s. 12.

czenie oraz bycie „tu i teraz”⁷. Wolność i możliwość samostanowienia o sobie jest dla nich podstawową wartością. Dlatego muszą sami przekonać się do czegoś, co jest propozycją formacyjną w seminarium, żeby to podjąć i wykonać z pożytkiem. Domagają się uwagi oraz zindywidualizowanego trybu formacji. Mają dobre chęci, ale mało wytrwałości; oczekują szybkich efektów, ale bez przesadnego wysiłku. Przychodzą z coraz słabszym wykształceniem humanistycznym. Niejednokrotnie są osobami kruchymi emocjonalnie, wymagającymi wsparcia terapeutycznego dla własnego rozwoju⁸.

d) Pierwszeństwo rozmów indywidualnych

W 2012 roku została przeprowadzona w czterech seminariach duchownych ankieta na temat komunikatywności języka formacji seminaryjnej na potrzeby Konferencji Księża Rektorów⁹. Ankieta została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich dotyczyła oceny obszarów formacji seminaryjnej takich, jak: konferencje wychowawcze, konferencje ascetyczne, homilie i rozmowy indywidualne. W odniesieniu do wyżej wymienionych elementów formacji postawiono pytania o ich zrozumiałość, treściwość i motywacyjność; zapytano o to, czego brakuje alumnom w poszczególnych elementach formacji, a w odniesieniu do konferencji postawiono pytanie o ich programowość. W drugiej części ankiety poproszono ankietowanych o ocenę sposobu komunikacji formatorów z klerykami poprzez wskazanie na to, co ankietowanemu pomaga, a co przeszkadza w sposobie komunikowania się formatora z klerykami. Zapytano ponadto o to, jak ankietowany ocenia dyspozycyjność i dostępność formatorów w zakresie kontaktu z klerykami. Na zakończenie ankietowani byli proszeni o podanie ewentualnych uwag na temat formacji i komunikacji między formatorami a klerykami. Badanie ankietowe wykazało m.in., że rozmowy indywidualne zostały ocenione przez kleryków najwyżej. To pokazuje potrzebę większego dowartościowania takiego sposobu pracy formacyjnej z kandydatami do kapłaństwa.

e) Zmiana pokoleniowa formatorów

W ostatnich latach nastąpiło wiele zmian w składzie personalnym ekip formacyjnych w seminariach duchownych. Można powiedzieć, że jest to zmiana pokoleniowa formatorów. Trzeba też powiedzieć, że coraz większa grupa formatorów ma za sobą udział w dwuletniej Szkole Wychowawców Wyższych Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych prowadzonej w Centrum Formacji Duchowej

---

⁷ I. Czarska, *Pokolenie „head down” jako konsekwencja smartfonizacji społeczeństwa*, w: *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 2016 nr 459. http://www.dbc.wroc.pl/Content/36528/Czarska_Pokolenie_Head_Down_Jako_Konsekwencja_Smatfonizacji_2016.pdf [dostęp: 15.06.2018].

⁸ L. Misiarczyk, *Psychologia i psychoterapia w seminariach i nowicjatch*, <http://www.spch-gdansk.pl/artukuy/artukuly-psychologia/105-psychologia-i-psychoterapia-w-seminariach-i-nowicjatch> [dostęp: 15.06.2018].

⁹ G. Puchalski, *Komunikatywność języka formacji seminaryjnej*, w: *Trudne przestrzenie formacji seminaryjnej*, 48. Ogólnopolska Konferencja Rektorów Wyższych Seminariów Diecezjalnych i Zakonnych (Tarnów, 3–6 września 2012), Kraków 2013, s. 11–20.

księży salwatorianów w Krakowie. Niektórzy są absolwentami ignacjańskiej Szkoły Formatorów, która we współpracy z Akademią *Ignatianum* w Krakowie prowadzi Międzywydziałowe Studia Podyplomowe z zakresu antropologii, psychologii i pedagogiki chrześcijańskiej.

WYZWANIA¹⁰ DLA FORMACJI

Analiza stanu aktualnego w naszych seminariach pozwala wskazać wyzwania dla formacji seminaryjnej. Warto jednak przedstawić szerszy kontekst formacyjny, który także niesie w sobie wyzwania dla kandydatów do kapłaństwa w Polsce.

a) Wyzwania antropologiczne

W ostatnich dziesięcioleciach widoczna jest degradacja osoby ludzkiej, która wyraża się w poniżaniu godności człowieka, braku poszanowania dla jego rozumności, sumienia i wolności oraz przysługujących mu praw¹¹. Oprócz wskazanego wyżej procesu, którego źródłem jest humanistyczny ateizm, istotnym wyzwaniem rzuconym chrześcijaństwu w ostatnich latach, a co za tym idzie również formacji seminaryjnej jest ideologia *gender*, która neguje naturalny porządek rzeczy, wynikający z dzieła stworzenia świata i człowieka przez Boga. Jest to rewolucja antropologiczno-kulturowa, która w sposób nachalny i przewrotny dąży do zanegowania natury i tożsamości mężczyzny i kobiety oraz stanowi sposób seksualizacji dzieci i młodzieży, który ostatecznie może prowadzić do legalizacji pedofilii. Nie jest to tylko dyskurs teoretyczny, ale bardzo konkretna walka o zmianę prawa stanowionego, a w dalszej perspektywie mentalności i moralności ludzi¹².

b) Wyzwania społeczno-kulturowe

Obecne we współczesnej myśli błędy antropologiczne mają swoje reperkusje w kierunkach przemian społecznych i kulturowych. Wśród procesów dokonujących się w świecie można wskazać takie, jak: ateizm, racjonalizm, sekularyzm, materializm praktyczny i hedonizm. Widoczne są dysproporcje rozwoju oraz inwazja mediów i świata wirtualnego¹³. Także w Polsce po roku 1989 nastąpiły gwałtowne przemiany społeczno-kulturowe¹⁴, którym podlega zwłaszcza młode pokolenie Polaków. Pluralizm poglądów, materializm praktyczny, indywidualizm i egoizm

¹⁰ Przez pojęcie „wyzwania” rozumie się tutaj negatywne zjawiska i procesy, dotyczące człowieka, świata i Kościoła, które domagają się od chrześcijan adekwatnej odpowiedzi.

¹¹ Por. G. Puchalski, *Katecheza w kontekście nowej ewangelizacji*, Olsztyn 2002, s. 102–106.

¹² Por. G. Kuby, *Globalna rewolucja seksualna*, Kraków 2013, s. 139–163. P. Mazurkiewicz, *Ideologia „gender” jako wyzwanie dla chrześcijańskiej antropologii*, <http://tydzienwychowania.pl/wp-content/uploads/2015/08/TW-ks-Mazurkiewicz-gender.pdf> [dostęp: 16.06.2018].

¹³ Por. G. Puchalski, *iw.*, s. 107–115.

¹⁴ Por. H. Skorowski, *Polskie przemiany w perspektywie politologiczno-socjologicznej*, „Mazowsze” Studia Regionalne nr 14/2014, s. 77 – 89. http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-97621e6b-8dea-4f94-bc7c-795fa82e5ea9/c/msr_15_skorowski.pdf [dostęp: 16.06.2018].

dotyka nasze społeczeństwo. Polska młodzież ceni sobie nadal takie wartości, jak: przyjaźń, miłość, rodzina, szczęście rodzinne, ale religia w ich systemie wartości jest na dalszym miejscu. Kształtuje się nowe pokolenie ludzi, dla których znamienne są: wolność, niezależność, samostanowienie, brak autorytetów, zmienność decyzji i nietrwałość wyborów oraz niepewność jutra i siebie samego¹⁵. Do niedawna dość powszechnie widoczna była medialna napastliwość wobec Kościoła, biskupów i księży mająca na celu niszczenie autorytetu Kościoła i ograniczenie jego wpływu na procesy przemian w Polsce. To jest sytuacja, w której wzrastają kandydaci do kapłaństwa w Polsce.

c) Wyzwania religijno-kościelne

Wyzwaniami natury religijno-kościelnej są przede wszystkim relatywizm moralny i subiektywizacja wiary oraz życie w obojętności wobec Pana Boga. Taka sytuacja wśród sporej części ochrzczonych katolików powoduje duchowe wyjałowienie i zniechęcenie kapłanów, którzy nie widzą owoców swojej pracy duszpasterskiej¹⁶. Z drugiej strony daje się zauważyć coraz większe przebudzenie katolików świeckich, którzy nie otrzymują jednak wsparcia ze strony duchownych i często pozostają sami. Trudno im znaleźć dobrego spowiednika, czy kierownika duchownego, niełatwo zachęcić księdza, aby podjął posługę we wspólnocie, która istnieje przy parafii, czy podjął się czegoś, co wykracza poza podstawowe duszpasterstwo parafialne. Nowa ewangelizacja, której domaga się dzisiaj nasze społeczeństwo jest traktowana przez niektórych księży jako jeszcze jedna akcja duszpasterska, którą da się przeżyć. To także jest klimat, w którym wzrastają klerycy i kandydaci do seminariów.

PROPOZYCJA ETAPÓW W NOWYM *RATIO*

W nowym *Ratio* spotykamy po raz pierwszy określenie etapów formacji początkowej¹⁷. Wcześniejsze dokumenty¹⁸ mówiły o wymiarach formacji, tu natomiast znajdujemy ponadto opis formacji seminaryjnej, który jest podzielony na etapy: propedeutyczny, studiów filozoficznych albo bycia uczniem Chrystusa, studiów teologicznych albo upodabniania się do Chrystusa, pastoralny albo syntezy powołaniowej¹⁹. Poszczególne etapy formacji są ze sobą powiązane i tworzą spójną

¹⁵ Por. E. Osewska, *Obraz współczesnej młodzieży*, Katecheta 45 (2001), nr 3, s. 13–21.

¹⁶ Por. G. Puchalski, *iw.*, s. 115–117.

¹⁷ *RFIS*, s. 54–79.

¹⁸ Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatum totius”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 288–301; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 19.03.1985, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Pastores dabo vobis*. *O formacji kapłanów we współczesnym świecie*, 25.03.1992, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1996, s. 409–538; Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999.

¹⁹ *RFIS*, Wprowadzenie, s. 3.

drogę, ale każdy z nich ma własne cele, treści i środki²⁰. Dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa wskazuje, że każde *Ratio* krajowe powinno także określić etapy formacji i porządek studiów w kontekście rzeczywistości kraju. W każdym z tych etapów obecne są wszystkie wymiary formacji, ale we właściwej dla danego etapu formie i natężeniu. W dalszej części artykułu zostanie zaprezentowany każdy z etapów wraz z sugestiami, dotyczącymi formacji.

a) Etap propedeutyczny

Nowe *Ratio* wskazuje wyraźnie, że etap propedeutyczny jest etapem koniecznym w formacji podstawowej, trwającym nie krócej niż rok i nie dłużej niż 2 lata, wyraźnie oddzielonym od studiów filozoficznych, prowadzonym w innym miejscu niż seminarium i posiadającym odrębną ekipę formatorów. Głównym celem etapu propedeutycznego jest położenie solidnych podwalin pod życie duchowe i wspieranie kandydata w lepszym poznaniu samego siebie. Jest to czas rozeznania powołaniowego i wprowadzenie do następnych etapów formacji podstawowej. Wskazane jest też na tym etapie zaangażowanie w życie parafialne i charytatywne, troska o formację ekklezjalną oraz uzupełnienie formacji kulturalnej²¹.

Młodzi mężczyźni, przychodzący do seminariów coraz częściej pochodzą z niepełnych rodzin, lub rodzin w których brakuje dobrych i mocnych więzi, zwłaszcza w relacji z ojcem. W tym kontekście wydaje się być potrzebna inicjacja do bycia mężczyzną²². Ilość różnych grup formacyjnych dla mężczyzn, które pojawiają się w Kościele w Polsce jest wyraźnym znakiem czasu, który warto odczytać także dla formacji seminaryjnej. Odwołując się do doświadczenia formacji w katolickich męskich grupach można potwierdzić wagę różnych form i rytów inicjacyjnych dla dojrzewania ludzkiego mężczyzny w różnym wieku. Mężczyzna bowiem uczy się bardziej przez współdziałanie z innymi mężczyznami niż przez słuchanie nauk lub rozmowę. Mężczyzna buduje więzi poprzez współpracę w realizacji zadań, a nie przez samo spotkanie się. Wspólne przeżycie trudnej wyprawy więcej powie o kandydatach do kapłaństwa, niż miesiące przebywania w jednym domu. Im samym da więcej wglądu w siebie i stanie się okazją do nabycia podstawowych męskich sprawności.

Etap propedeutyczny można przyrównać w pewnej mierze do katechumenatu. Można go zatem oprzeć w wymiarze duchowym na *Lectio divina* ze św. Markiem – ta Ewangelia jest bowiem w formacji Słowa Bożego nazwana Ewangelią kate-

---

²⁰ E. Malnati, *Il dono della vocazione presbiterale. Un approfondimento della „Ratio fundamentalis” della Congegazione per il Clero sulla preparazione e formazione permanente dei sacerdoti in ogni cultura e società*, Vatican Insider. <http://www.lastampa.it/2017/04/13/vaticaninsider/il-dono-della-vocazione-presbiterale-3zmWfpXmrUMBU4YNbUyneN/pagina.html> [dostęp: 18.06.2018].

²¹ *RFIS*, s. 59–60.

²² Por. J. Bolewski, *Sens inicjacji mężczyzny. Na tle „Żelaznego Jana”*, w: *Duchowość mężczyzny*, red. J. Augustyn, Kraków 2008, s. 67–82; R. Rohr, *Od mężczyzny dzikiego do mężczyzny mądrego. Refleksje na temat męskiej duchowości*, Kraków 2009, s. 41–47. Przykładowe strony internetowe katolickich męskich społeczności i wspólnot: www.przymierzewojownikow.pl, www.mezczyzni.net, www.mezczyzniboga.pl, www.rycerzejp2.com.pl, www.rycerzekolumba.com.

chumena i jest skierowana do uczniów, którym brak wiary²³. W oparciu o tematy poruszane w Ewangelii wg św. Marka można przygotować nie tylko medytacje ale także konferencje formacyjne. Etap propedeutyczny to także czas głoszenia kerygmatu i wprowadzenia w doświadczenie wiary przez kurs lub rekolekcje ewangelizacyjne, które mogłyby otwierać ten etap formacji. Taką praktykę stosuje się w wielu seminariach w Polsce. Ponadto potrzebne jest – podobnie jak w dalszych etapach formacji – budowanie relacji pomiędzy formatorem a kandydatem do kapłaństwa, potrzebne są częste spotkania odniesione do wspólnych doświadczeń formacyjnych (częstotliwość spotkań kleryka z formatorami dotyczy wszystkich etapów formacyjnych).

Ratio nie mówi wprost, że ten etap kończy się pisemną prośbą kandydata o umożliwienie podjęcia dalszej drogi do kapłaństwa z umotywowaniem swojej prośby, tym niemniej taka prośba mogłaby być zasadna.

b) Etap bycia uczniem Chrystusa (studia filozoficzne)

Nowe *Ratio* stwierdza, że „zasadnicza idea polega na tym, by seminaria mogły formować uczniów misjonarzy «zakochanych» w Nauczycielu, pasterzy «o zapachu owiec», którzy żyją pośród nich, aby im służyć i nieść im Boże miłosierdzie”²⁴. Etap bycia uczniem Chrystusa jest przewidziany na czas studiów filozoficzno-humanistycznych. Dominuje w nim troska o formację ludzką w harmonii ze wzrostem duchowym. Ten etap ma na celu wychowanie osoby do prawdy o własnym istnieniu, do wolności i panowania nad sobą, do przewycięzania indywidualizmu i szczerego poświęcania się na rzecz innych ludzi. Jako narzędzie pomocne w pracy na tym etapie nowe *Ratio* wymienia m.in.: wychowanie do zrównoważonego stylu życia oraz ćwiczenia fizyczne i sportowe²⁵. Według arcybiskupa Wonga, sekretarza Kongregacji ds. Duchowieństwa, uczeń na tym etapie „jest wezwany do nabycia ludzkich cech Chrystusa: łagodności, pokory, odpowiedniej zdolności do nawiązywania kontaktów międzyludzkich, życzliwości, serdeczności, wrażliwości na potrzeby innych, bliskości i współczucia”²⁶. Zadaniem kleryka jest na tym etapie osiągnięcie wystarczającego stopnia dojrzałości ludzkiej, psychicznej i uczuciowej²⁷. Okres trwania tego etapu nie powinien być krótszy niż dwa lata. Według nowego *Ratio*, na zakończenie tego etapu należałoby rozstrzygać o zdatości alumna do kapłaństwa.

W związku z tym wydaje się słuszne, aby także ten etap formacji kończył się pisemną prośbą alumna o dopuszczenie go do dalszych etapów formacji. Omawiany dokument sugeruje, że w tym miejscu mogłaby mieć miejsce kandydatura, która do tej pory w większości seminariów w Polsce odbywała się na początku piątego roku studiów (trzeciego roku teologii). Pierwszy rok teologii wiąże się zwyczajowo z ob-

²³ Por. J. Kocheł, *Katecheza ewangelizacyjna w nauczaniu pastoralnym Carlo Maria kard. Martiniego*, Opole 1999, s. 106–108.

²⁴ *RFIS*, Wprowadzenie, s. 3.

²⁵ *RFIS*, s. 61–67.

²⁶ J.C. Patron Wong, *Prezentacja nowego Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, Warszawa, 16.10.2017. <http://episkopat.pl/abp-wong-w-warszawie-formacja-kaplana-jedna-integralna-wspolnotowa-i-misyjna/> [dostęp: 18.06.2018].

²⁷ Por. tamże.

łóczydami, co tym bardziej uwidaczniałoby przejście alumna z etapu bycia uczniem na etap upodabniania się do Chrystusa.

Także na tym etapie zachowują znaczenie uwagi dotyczące formacji ludzkiej, zapisane powyżej w odniesieniu do etapu propedeutycznego. Potrzeba w tym okresie przezwycięzania indywidualizmu poprzez dowartościowanie wspólnoty formacyjnej (doświadczenie uczy, że wspólnota alumnów ma większy wpływ na poszczególnego kleryka niż formatorzy). Potrzeba również przezwycięzania roszczeniowości poprzez służbę ubogim, potrzebującym, niepełnosprawnym (wakacyjne i śródroczne praktyki w szpitalu, hospicjum, domu pomocy społecznej itp.) oraz uczenia wdzięczności. Etap bycia uczniem Chrystusa winien stać się czasem przezwycięzania postawy samowoli, „wolności od” i kształtowaniem ducha posłuszeństwa podejmowanego w wierze. Trzeba tutaj dużego wycucia i właściwych proporcji między nakazem przełożonych, a własnymi decyzjami kleryków. Z doświadczenia wynika, że trwałe jest przede wszystkim to, co klerycy przyjmują i traktują jako „swoje własne”. Ponadto ważne jest pokonywanie braków wyniesionych z rodziny poprzez akceptację siebie na podstawie bezwarunkowej miłości Boga (wprowadzanie w doświadczenie Bożej miłości). W całej formacji zarówno ludzkiej jak i pastoralnej potrzeba pracy warsztatowej, bardziej odpowiadającej mentalności młodego pokolenia.

Ten etap w wymiarze duchowym warto prowadzić w oparciu o *Lectio divina* ze św. Mateuszem. Ewangelia według św. Mateusza jest skierowana do ucznia, który podejmuje formację, ale ma małą wiarę. Kard. Martini nazywa ją Ewangelią Katechety, ponieważ zawiera całokształt przepisów, nauk i zachęt, jakie Jezus kieruje do swoich uczniów²⁸.

Wobec zagrożeń racjonalizmu i genderyzmu potrzeba dobrej jakości kształcenia, a zwłaszcza solidnej antropologii.

c) Etap upodabniania się do Chrystusa (studia teologiczne)

Po czasie stawania się uczniem Chrystusa, w którym dominowała praca alumna nad sobą w wymiarze ludzkim rozpoczyna się teraz etap upodabniania się do Chrystusa, który „jest skierowany na własną formację duchową”²⁹. Ten etap ma być wykorzystany do tego, by seminarzysta stawał się na wzór Chrystusa – Pasterzem, Sługą oraz przyjacielem Oblubieńca (kapłan reprezentuje wobec wspólnoty Kościoła Oblubieńca, ale Nim nie jest, natomiast wobec Oblubieńca jest Jego przyjacielem, który przedstawia Mu Oblubienicę – Kościół, nie zagarniając jej dla siebie). Narzędziem upodabniania staje się tutaj kontemplacja Osoby Jezusa Chrystusa. „Ten etap pozwala na stopniowe zakorzenianie się w fizjonomii Dobrego Pasterza, który zna swoje owce, daje za nie życie oraz idzie na poszukiwanie owiec, które są poza owczarnią (por. J 10,17)”³⁰. Na tym etapie formacja otrzymuje czysto kapłańską i misyjną perspektywę. Istotna w niej jest nauka życia cnotami teologicznymi i kardynalnymi oraz radami ewangelicznymi. Dokument wskazuje na potrzebę

²⁸ Por. J. Kochel, tamże.

²⁹ *RFIS*, s. 69.

³⁰ Tamże.

korelacji pomiędzy życiem modlitwy a poznawaniem teologii, tak aby nauka służyła rozwojowi w kontekście kapłańskiej służby. *Ratio* wskazuje również na potrzebę nabywania przez seminarzystów duchowości kapłana diecezjalnego³¹. Podczas tego etapu dokonuje się inicjacja do życia i służby kapłańskiej poprzez udzielenie posług lektoratu i akolitu oraz święceń diakonatu. „W zależności od dojrzałości każdego kandydata i w ramach możliwości formacyjnych, należy udzielić seminarzystom posług lektoratu i akolitu, aby mogli je sprawować przez odpowiedni czas i przygotować się lepiej do przyszłej służby Słowa i Ołtarza”³². Dokument postuluje, aby umożliwić lektorom i akolitom realizację posługi „nie tylko w ramach liturgii, ale również na katechezie, w ewangelizacji i w służbie bliźniego”³³. Etap upodabniania się do Chrystusa Sługi i Pasterza zasadniczo kończy się udzieleniem święceń diakonatu. W przeciwieństwie do poprzednich etapów nowe *Ratio*, przedstawiając trzeci etap formacji, nie wskazuje długości jego trwania. W innym miejscu omawiany Dokument odwołuje się do zapisu w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* (kan. 1032 par. 1), który stanowi, że: „kandydaci do prezbiteratu mogą być dopuszczeni do diakonatu dopiero po ukończeniu piątego roku studiów filozoficzno-teologicznych”³⁴. Należy zatem uznać, że zasadniczo etap upodabniania do Chrystusa trwa nie mniej niż 3 lata. Cały ten czas ma służyć uformowaniu serca kandydata do kapłaństwa na wzór Serca Jezusa – Dobrego Pasterza, który – jak wskazał papież Franciszek – ma serce skoncentrowane na Ojcu i na ludziach, zwłaszcza tych, którzy są daleko. Jest to serce, które poszukuje, włącza i cieszy się³⁵. Taka postawa domaga się w procesie formacyjnym położenia akcentu na rozeznawaniu indywidualnym i wspólnotowym, które dokonuje się poprzez stałe towarzyszenie i kształtuje przyszłego kapłana jako człowieka rozeznania. Te dwa słowa – towarzyszenie i rozeznanie – są kluczowymi elementami nowego *Ratio*, które stwierdza: „Seminarzyści, na różnych etapach ich drogi, powinni być prowadzeni w sposób indywidualny przez tych, którzy są odpowiedzialni za wychowanie, według ich roli i kompetencji. Celem osobistego towarzyszenia jest dokonanie rozeznania powołania i formacja ucznia do misyjnej postawy”³⁶.

Formacja duchowa na tym etapie może kontynuować *Lectio divina* najpierw ze św. Łukaszem (Ewangelia ewangelizatora), a następnie ze św. Janem (Ewangelia prezbitera – dojrzałego chrześcijanina)³⁷. W następnej kolejności można oprzeć się o osobę św. Piotra Apostoła, przechodząc drogę formacji najpierw z Piotrem „przed-

³¹ *RFIS*, s. 69–71.

³² *RFIS*, s. 72.

³³ Tamże.

³⁴ *RFIS*, s. 206.

³⁵ Por. Franciszek, *Ku czemu jest skierowane serce kapłana?* Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, 3.06.2016 r. podczas Jubileusz Kapłanów w Roku Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/nspj_03062016.html [dostęp: 7.07.2018].

³⁶ *RFIS*, s. 44.

³⁷ Por. J. Kochel, tamże.

paschalnym” (Piotr według 4 Ewangelii), a dalej z Piotrem „popaschalnym” (Piotr w *Dziejach Apostolskich*)³⁸.

Upodabianie do Chrystusa, jest wprowadzeniem seminarzysty w intymną i zażyłą relację Jezusa z Ojcem. W tym kontekście warto podjąć refleksję i pracę nad relacją alumna ze swoim ojcem, która niejednokrotnie wymaga uzdrowienia i oczyszczenia³⁹.

W odniesieniu do formacji intelektualnej na tym etapie należy zauważyć brak wykładów lub przynajmniej ćwiczeń z kerygmatyki (przepowiadania kerygmatycznego). Biorąc pod uwagę fakt, że mamy w Kościele trzy rodzaje przepowiadania Słowa Bożego: kerygmatyczne, katechetyczne i homiletyczne, należałoby zaplanować w toku studiów zajęcia z kerygmatyki, tym bardziej, że istnieje coraz większa grupa ludzi ochrzczonych, którzy utracili żywy sens wiary i potrzebują przepowiadania w postaci kerygmatu⁴⁰. Należy dobrze przemyśleć i zaplanować również inne ćwiczenia, warsztaty i praktyki, które pomogą w nabyciu odpowiednich kompetencji duszpasterskich przyszłym kapłanom, tym bardziej, że przygotowanie pastoralne w seminariach zostało ocenione przez kandydatów do kapłaństwa najsłabiej ze wszystkich wymiarów formacji⁴¹.

d) Etap pastoralny (albo syntezy powołaniowej)

Ratio ukazuje etap pastoralny (albo syntezy powołaniowej), jako czas między pobytem w seminarium, a święceniami diakonatu i kapłaństwa. Ten etap odbywa się zazwyczaj poza budynkiem seminarium, przynajmniej przez znaczną część czasu i z reguły przeżywa się go w posłudze na rzecz jakiejś wspólnoty, do której kandydat do święceń jest kierowany przez swego ordynariusza. Celem tego etapu jest włączenie w życie duszpasterskie i podejmowanie odpowiedzialności za powierzone zadania oraz odpowiednie przygotowanie się do święceń prezbiteratu, otrzymując szczególne towarzyszenie formatorów. *Ratio* podkreśla, że w Kościołach partykularnych istnieją różne doświadczenia i modele realizacji tego etapu, dlatego też pozostawia Konferencjom Episkopatów szczegółowe rozwiązania. Czas trwania tego etapu jest zmienny i zależy od rzeczywistej dojrzałości i zdatności kandydata, przy zachowaniu kanonicznego odstępu czasu pomiędzy diakonatem a prezbiteratem. Dokument zwraca uwagę na duchowe przygotowanie do przyjęcia diakonatu i prezbiteratu, medytację obrzędów święceń oraz zaangażowanie parafii i rodziny kleryka w duchowe przygotowanie do uroczystości⁴².

Praktyka tego okresu jest w seminariach w Polsce zasadniczo dwojaka: niektóre seminaria wymagają od kleryków obrony pracy magisterskiej na koniec piątego roku studiów, przed święceniami diakonatu. Podczas szóstego roku formacji diakoni są skierowani do pracy duszpasterskiej i katechetycznej w parafiach. Część czasu w tygodniu spędzają w parafiach, a część w seminarium; inne seminaria pozostawiają

³⁸ K. Wons, *Ty wiesz, że Cię kocham*. Rekolekcje ze św. Piotrem. Ewangelie, Kraków 2012; Tenże, *Skala*. Rekolekcje *lectio divina* ze św. Piotrem. Dzieje Apostolskie, Kraków 2012.

³⁹ Por. M. Tracz, *Znaczenie obecności ojca i jego wpływ na całościowy rozwój syna*, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=630> [dostęp: 2.07.2018].

⁴⁰ Por. G. Puchalski, jw., s. 120–121.

⁴¹ Por. K. Pawlina, tamże.

⁴² *RFIS*, s. 74–78.

diakonów zasadniczo w seminarium. Pozostając w seminarium odbywają oni praktykę katechetyczną. Następnie zostają wysłani przez ordynariusza na praktykę wielkopostną w parafiach diecezji, po czym wracają do seminarium i są w nich do czasu święceń prezbiteratu, broniąc w tym czasie swoje prace magisterskie. Niektóre seminaria proponują inną formę doświadczenia pastoralnego i kapłańskiego. Na przykład Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej kieruje kleryków podczas II semestru IV roku studiów do parafii, najczęściej małych. Tam klerycy pomagają w duszpasterstwie, mając jednocześnie okazję przeżywania codzienności życia kapłańskiego. Jednocześnie zaliczają semestr na zasadzie e-learningu.

Wraz ze święczeniami kapłańskimi formacja początkowa przechodzi w formację permanentną w rodzinie prezbiterium Kościoła partykularnego, w jedności z biskupem ordynariuszem⁴³.

ZAKOŃCZENIE

Nowe *Ratio* po raz pierwszy nazywa i wyjaśnia etapy formacji początkowej. Dokument zdaje się podkreślać wymiar inicjacyjny i mistagogiczny czasu przygotowań do przyjęcia sakramentu święceń. Jednocześnie wskazuje na uczniostwo kleryka i kapłana (*docibilitas*), jako istotną cechę duszpasterza. Podkreślone zostało znaczenie towarzyszenia i rozeznawania w procesie formacji. Dokument stanowczo domaga się wprowadzenia roku propedeutycznego. Etap bycia uczniem Chrystusa podkreśla wymiar ludzki, a etap upodabniania się do Chrystusa – etap duchowy w formacji. Pierwszy z nich prowadzi do nabycia ludzkich cech Chrystusa: łagodności, pokory, otwartości na ludzi, życzliwości i wrażliwości na potrzeby innych. Drugi z nich jest czasem kształtowania seminarzysty na podobieństwo Chrystusa Pasterza i Sługi, gotowego do nawiązania relacji pełnych współczucia, bliskości i czułości, aż do oddania własnego życia, umiłowania wszystkich, szczególnie biednych i gorliwości w budowaniu Królestwa Bożego.

ETAPY FORMACJI POCZĄTKOWEJ WEDŁUG NOWEGO *RATIO* *FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS* W KONTEKŚCIE FORMACJI W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje etapy formacji do kapłaństwa w nowym *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, wydanym przez Kongregację ds. Duchowieństwa, zatytułowanym: „Dar powołania do kapłaństwa”. Autor podaje najpierw kilka istotnych uwag dotyczących stanu aktualnego wyższych seminariów duchownych w Polsce. Następnie wskazuje negatywne zjawiska i procesy antropologiczne, społeczno-kulturowe oraz religijno-kościelne, w których wyrasta nowe pokolenie kandydatów do kapłaństwa. W trzeciej części artykułu

⁴³ *RFIS*, s. 79.

autor przedstawia poszczególne etapy formacji początkowej (formacji do kapłaństwa) oraz w odniesieniu do nich przedstawia sugestie dla formacji seminaryjnej w perspektywie tworzenia nowego dokumentu o formacji kapłańskiej w Polsce.

STAGES OF PRIESTLY FORMATION ACCORDING TO THE NEW *RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS* IN THE CONTEXT OF FORMATION IN MAJOR SEMINARIES IN POLAND

SUMMARY

The article presents stages of priestly formation in the new *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, published by The Congregation for the Clergy, entitled: *The Gift of the Priestly Vocation*. Initially, the author presents some important remarks about the actual state of major seminaries in Poland. Next, negative phenomena and anthropological, social-culture and church-religious processes are covered, where the new generation of candidates to the priesthood grows. In the third part of the article author presents separate stages of the initial formation (formation to the priesthood) and in reference to them, suggestions for initial formation are presented in prospects of creating a new document on the priestly formation in Poland.

AUSBILDUNGSPHASEN DER GRUNDAUSBILDUNG IM NEUEN *RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS* IM KONTEXT DER GRUNDAUSBILDUNG IN DEN PRIESTERSEMINAREN IN POLEN

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel präsentiert Phasen der Grundausbildung der künftigen Priester im neuen *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* „Das Geschenk der Berufung zum Priestertum“, herausgegeben durch die Kongregation für den Klerus. Der Autor macht zuerst einige wichtige Bemerkungen, welche den aktuellen Zustand der Priesterseminare in Polen betreffen. Des Weiteren weist er auf negative Phänomene sowie anthropologische, sozial – kulturelle und religiös – kirchliche Prozesse hin, in denen die neue Generation der Priesteramtskandidaten aufwächst. Im dritten Teil des Artikels stellt der Autor einzelne Phasen der Grundausbildung zum Priestertum dar und führt in diesem Kontext einige Vorschläge in Bezug auf die Verfassung eines neuen Dokuments über die priesterliche Ausbildung in Polen auf.

BIBLIOGRAFIA

- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, Rzym 08.12.2016; <http://www.clerus.va/content/dam/clerus/Ratio%20Fundamentalis/Dar%20powołania%20do%20kapłaństwa.pdf>.
- Bolewski J., *Sens inicjacji mężczyzny. Na tle „Żelaznego Jana”*, w: *Duchowość mężczyzny*, red. J. Augustyn, Kraków 2008, s. 67–82.
- Malnati E., *Il dono della vocazione presbiterale. Un approfondimento della „Ratio fundamentalis” della Congegazione per il Clero sulla preparazione e formazione permanente dei sacerdoti in ogni cultura e società*, Vatican Insider; <http://www.lastampa.it/2017/04/13/vaticaninsider/il-dono-della-vocazione-presbiterale-3zmWfpXmrUMBU4YNbUyneN/pagina.html> [dostęp: 18.06.2018].
- Misiarczyk L., *Psychologia i psychoterapia w seminariach i nowicjatach*; <http://www.spsychdansk.pl/artykuy/artykuly-psychologia/105-psychologia-i-psychoterapia-w-seminariach-i-nowicjatach> [dostęp: 15.06.2018].
- Patron Wong J.C., *Prezentacja nowego Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, Warszawa, 16.10.2017; <http://episkopat.pl/abp-wong-w-warszawie-formacja-kapłana-jedna-integralna-wspolnotowa-i-misyjna/> [dostęp: 18.06.2018].
- Pawlina K., *Formacja do kapłaństwa w polskich seminariach*. Warszawa, 2008.
- Pawlina K., *W trosce o formację powołań kapłańskich w parafii. Przyczynek do refleksji*, Homo Dei 78 (2009), nr 2, s. 12–17.
- Puchalski G., *Komunikatywność języka formacji seminaryjnej*, w: *Trudne przestrzenie formacji seminaryjnej*. 48. Ogólnopolska Konferencja Rektorów Wyższych Seminarium Diecezjalnych i Zakonnych (Tarnów, 3–6 września 2012), Kraków 2013, s. 11–20.
- Puchalski G., *Katecheza w kontekście nowej ewangelizacji*, Olsztyn 2002.
- Rohr R., *Od mężczyzny dzikiego do mężczyzny mądrego. Refleksje na temat męskiej duchowości*, Kraków 2009.
- Świda-Ziemia H., *Młodzi w nowym świecie*, Kraków 2005.